

METODY ANALIZY FINANSOWEJ WYKORZYSTYWANE W PRZEDSIĘBIORSTWACH TURYSTYCZNYCH

Zagadnienia rachunkowości, ekonomiki, i finansów przedsiębiorstwa turystycznego są niezwykle złożone w warunkach gospodarki rynkowej. Dlatego istotne jest w analizie ekonomicznej, a tym samym w analizie finansowej, profesjonalne przygotowanie i znajomość warsztatu narzędziowo-metodycznego analityka. Ważne są metody i techniki prac analitycznych (Sasin 2003). Prawidłowość metodyki analizy finansowej stanowi znaczący czynnik poprawności a zarazem przydatności analizy finansowej.

Metody badawcze stosowane przez analizę finansową mają na celu poznanie otaczającej przedsiębiorstwo turystyczne rzeczywistości, dla podmiotu turystycznego są narzędziem wykorzystywanym do rozwiązywania złożonych problemów badawczych. Kierując się ogólnie przyjętym sformułowaniem można uznać, że metoda w analizie finansowej oznacza: „przyjęte sposoby zbierania, porządkowania, oceny i interpretacji danych empirycznych dotyczących wyników i sytuacji finansowej przedsiębiorstwa turystycznego, prowadzące do wyjaśnienia przyczyn ich zmian” (Gabrusewicz 2005).

Wybór metody analizy sprawozdań finansowych zależy od celu analizy. Metody więc polegają na rozwiązaniu dotyczącym gromadzenia danych, a następnie ich przetwarzaniu, ocenie i wyciąganiu z nich wniosków. W analizie finansowej dane dotyczą wyników i sytuacji finansowej przedsiębiorstwa turystycznego, co służy wyjaśnieniu przyczyn ich zmian.

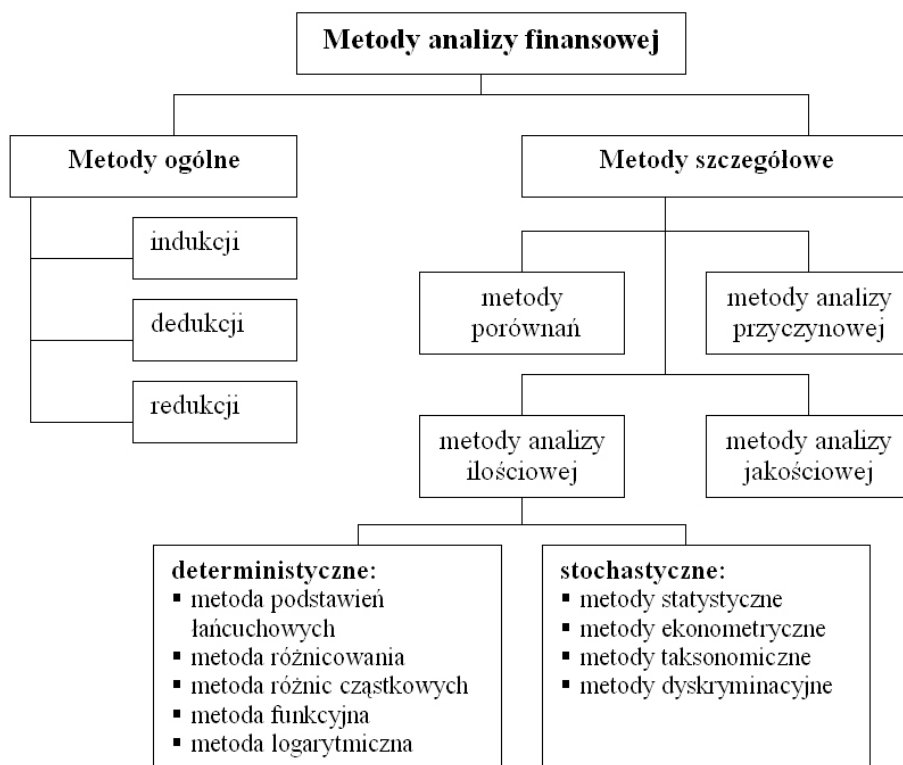
Metody analizy finansowej przyjmują szczególne znaczenie. Wiąże się to z większym charakterem metodycznym niż teoretycznym, czyli z przyporządkowaniem odpowiednich wielkości liczbowych, a następnie z ich pomiarem i oceną. W literaturze przedmiotu podaje się wiele metod (sposobów) badania gospodarki finansowej przedsiębiorstw turystycznych, niezależnie od rozmiarów, form własności i struktury organizacyjnej. Najczęściej analiza finansowa posługuje się metodami ogólnymi i szczegółowymi. Podział metod stosowanych w analizie finansowej przedstawiono na rysunku 1.

Metody ogólne opierają się na poprawnym myśleniu, kojarzeniu faktów i skutków oraz na trafnym wnioskowaniu, czyli na zasadach logiki. W analizie finansowej stosowane są trzy podstawowe metody ogólne, a mianowicie:

- indukcji,
- dedukcji,
- redukcji.

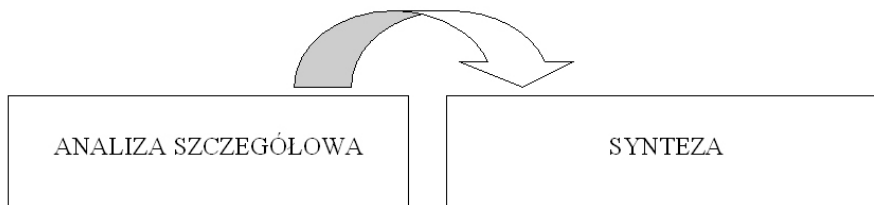
Podstawowym kryterium ich rozróżniania jest kolejność rozpatrywanych zjawisk. W **metodzie indukcyjnej** analizę rozpoczyna się od zjawisk szczegółowych, elementarnych, przyczynowych i stopniowo przechodzi się do uogólnień, ocen i wniosków, czyli do syntezy. Metoda często jest nazywana metodą scalania, ponieważ charakteryzuje się następującym kierunkiem badań:

- od zjawisk szczegółowych do ogólnych,
- od czynników do wyników,
- od przyczyn do skutków (Gabrusewicz 2005).



Ryc. 1. Metody analizy finansowej. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Gabrusewicz 2005, s. 33-38, Leszczyński i Skowronek-Mielcarek 2004, s. 36-54

Istotą metody indukcyjnej jest zatem formułowanie uogólnień na podstawie wnikliwego rozpoznania zjawisk cząstkowych, co przedstawiono na rycinie 2.

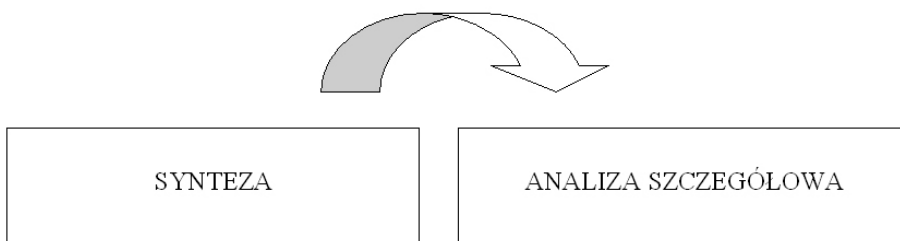


Ryc. 2. Istota metody indukcyjnej. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Gabrusewicz 2005, s. 34

Metoda dedukcji zakłada odwrotny tok badania w stosunku do metody indukcyjnej. Przechodzi ona bowiem od ogólnego sformułowania problemu badawczego w ujęciu syntetycznym do szczegółów pozwalających na wyjaśnienie przyczyn i skutków zmian występujących w zjawiskach ogólnych (Gabrusewicz 2005). Metoda jest nazywana również metodą rozdrabniania, ponieważ charakteryzuje ją następujący kierunek badań:

- od zjawisk ogólnych do szczegółowych,
- od wyników do czynników,
- do skutków do przyczyn (Sprawozdania... 2005).

Tok postępowania w metodzie dedukcyjnej jest zbieżny z właściwym analizie ekonomicznej, która w istocie zakłada podział całości na części w celu poznania tej całości na podstawie jej części składowych. Istotę metody dedukcyjnej zilustrowano na rycinie 3.



Ryc. 3. Istota metody dedukcyjnej. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Gabrusewicz 2005, s. 34 i 35

Trzeci rodzaj metod ogólnych stanowi **metoda redukcji**, zwana również metodą weryfikacji. Składa się ona z trzech elementów postępowania badawczego:

- sformułowania tez i wniosków syntezy wstępnej,
- weryfikacji tez i wniosków w postępowaniu analitycznym,
- podsumowania ustaleń dokonanych we wcześniejszej weryfikacji i sformułowania syntezy końcowej (Gabrusewicz 2005).

Najbardziej pracochłonną metodą ogólną analizy finansowej jest metoda indukcji, gdyż wymaga szczegółowego postępowania analitycznego wobec wszystkich zagadnień działalności przedsiębiorstwa oraz każdego zjawiska i czynnika w związku przyczynowo-skutkowym. Pomimo dużej pracochłonności i obszerności opracowania, metoda ta jest najczęściej stosowana w analizie finansowej.

Mniej pracochłonna jest metoda dedukcji, ponieważ ogranicza się do analizowania tylko niektórych obszarów działalności przedsiębiorstwa turystycznego. Najczęściej jest stosowana w analizach rocznych i wieloletnich. Wykorzystując metodę, obejmuje się analizą tylko te zagadnienia, które wymagają dokładniejszego zbadania, natomiast pomija się zagadnienia wcześniej zbadane oraz obszary przedsiębiorstwa turystycznego dobrze prosperujące, zyskowe.

Najmniej pracochłonna, ale najtrudniejsza w zastosowaniu jest metoda redukcji. Weryfikuje ona tylko tezy, oceny i wnioski, które budzą wątpliwości i wymagają dokładniejszego udokumentowania czy wyjaśnienia. Metodę redukcji można stosować we wszystkich rodzajach analizy finansowej. Wymaga ona od analityka dobrej znajomości przedsiębiorstwa turystycznego oraz doświadczenia w pracach analitycznych.

Metody ogólne wskazują tylko na przyjęty kierunek badań. Specyfika poszczególnych metod badawczych wymaga zastosowania odpowiednio dobranych **metod szczegółowych**, umożliwiających badanie o charakterze przyczynowym. Metody szczegółowe pozwalają na analizowanie konkretnych zjawisk, obszarów działalności, problemów, czynników i związków przyczynowo-skutkowych. Ze względu na duży wybór metod szczegółowych, analityk może dostosować daną metodę lub zespół metod do konkretnego zagadnienia. Zestaw metod szczegółowych ulega systematycznemu zwiększeniu, głównie ze względu na:

- przewartościowanie przedmiotu analizy finansowej,
- zwiększenie zakresu badań przez objęcie analizą nie tylko wnętrza przedsiębiorstwa turystycznego, ale także jego otoczenia,
- przesunięcie zainteresowań analizy finansowej w stronę przyszłości, rozwoju przedsiębiorstwa turystycznego.

W literaturze przedmiotu występują różne kryteria podziału metod szczegółowych analizy finansowej. Najczęściej metody szczegółowe dzieli się na:

- analizy jakościowej,
- analizy ilościowej (Gabrusewicz 2005).

Metody analizy jakościowej, zwane również opisowymi, oparte są na opisie w formie werbalnej związków i zależności między wskaźnikami ekonomicznymi (Bednarski 2001). Nie nadają im liczbowego, mierzalnego wyrazu. Metody te, według Gabrusewicza (2005), polegają głównie na opisie dynamiki szeregów czasowych, wyrażonych za pomocą wskaźników lub przedstawionych graficznie. Jeżeli analizowane wielkości zmieniają się w podobny sposób w tym samym czasie, to formuluje się wniosek o istnieniu zależności pomiędzy rozpatrywanymi wielkościami, natomiast kiedy wielkości te rozwijają się w zróżnicowany sposób, zazwyczaj stawia się hipotezę o braku zależności pomiędzy tymi zjawiskami.

Metody analizy jakościowej mają określone zalety i wady. Istotną ich zaletą jest duża prostota i łatwość stosowania w praktyce. Natomiast podstawową wadą metod jakościowych jest niemożność dokładnego rozpoznania charakteru zależności występujących między badaną zmienną a czynnikami ją określającymi, a także brak możliwości wskazania siły i kierunku tych zależności.

Ze względu na konieczność przeprowadzania coraz bardziej różnorodnych szczegółowych analiz na potrzeby przedsiębiorstwa turystycznego nie jest wystarczające stosowanie tylko prostych metod jakościowych. Muszą być zatem uzupełnione przez metody ilościowe.

W analizie finansowej wykorzystuje się wiele **metod ilościowych**. Można je podzielić na dwie grupy, a mianowicie:

- deterministyczne,
- stochastyczne (Gabrusewicz 2005).

Podstawowym celem **metod deterministycznych** jest ustalenie jaka część odchylenia badanej wielkości ekonomicznej wynika z działania poszczególnych czynników. Z góry są oznaczone zarówno postać zależności, jak też rodzaj i liczba czynników określających tę wielkość. Do podstawowych metod deterministycznych, wykorzystywanych powszechnie w analizie finansowej, należą: metoda podstawień łańcuchowych, metoda różnicowania, metoda różnic cząstkowych, metoda funkcyjna, metoda logarytmiczna (Sprawozdania... 2005).

Metody stochastyczne w znaczny sposób wzbogacają wachlarz metod stosowanych w przyczynowej analizie efektywności działalności przedsiębiorstwa. Są bardziej precyzyjne niż metody deterministyczne, ponieważ uwzględnia się w nich nie tylko wpływ czynników podstawowych na badane zjawisko, ale także oddziaływanie czynników drugorzędnych i przypadkowych. Liczba czynników i postać zależności nie są z góry ustalone, lecz wynikają z przeprowadzonego rozpoznania w analizie wstępnej. Metody stochastyczne pozwalają więc

na szersze ujęcie związków między zjawiskami gospodarczymi i ściślejsze przypisanie im ilościowego wyrazu. Do najważniejszych metod stochastycznych należą: metody statystyczne, metody ekonometryczne, metody taksonomiczne i metody dyskryminacyjne (Gabrusewicz 2005).

Należy zaznaczyć, że metody stochastyczne nie wykluczają się ze stosowanymi metodami jakościowymi i metodami deterministycznymi, wręcz przeciwnie - mogą się wzajemnie uzupełniać, przyczyniając się do znacznego wzbogacenia wartości poznawczej wyników analizy finansowej.

Z reguły metody deterministyczne są bardziej przydatne w badaniach o charakterze retrospektywnym. Dzięki nim można wyjaśnić przyczyny wielu zmian w efektywności działalności przedsiębiorstwa turystycznego zarówno o charakterze syntetycznym, jak i szczegółowym. Na tej podstawie można zapobiegać w przyszłości niepożądanym zmianom, a także utrzymywać korzystne tendencje rozwoju przedsiębiorstwa.

Metody stochastyczne są wykorzystywane bardziej w prospektywnej analizie finansowej. Uwzględniają one bowiem zarówno czynniki, które miały wpływ na wyniki działalności przedsiębiorstwa turystycznego w przeszłości, jak i te które mogą wystąpić w przyszłości. Za pomocą metod stochastycznych można oszacować wartość podstawowych wskaźników finansowych w określonej perspektywie. Można nimi określić przewidywane skutki analizowanych wariantów rozwoju przedsiębiorstwa turystycznego i wybrać najkorzystniejsze (Gabrusewicz 2005).

Bardzo ważnym kryterium podziału szczegółowych metod analizy finansowej jest **stopień wnikliwości badań**. Zgodnie z tym kryterium wyróżnia się:

- metody porównań,
- metody badania przyczynowego.

W analizie finansowej powszechne zastosowanie znajduje **metoda porównań**. Polega ona na porównaniu ze sobą przynajmniej dwóch wielkości, z których jedna jest przedmiotem porównań, a druga jest podstawą porównania (Sprawozdania... 2005). Rezultatem porównania jest ustalenie różnic między zjawiskiem badanym a zjawiskiem będącym podstawą porównania. Różnice nazywamy odchyleniami. Stąd niekiedy metody porównań są nazywane również metodami odchylenia.

W analizie finansowej odchylenia dzielą się na bezwzględne i odchylenia względne. Odchylenie bezwzględne jest różnicą pomiędzy porównywalnymi zjawiskami gospodarczymi w dwóch różnych okresach. Odchylenie to nie bierze pod uwagę powiązań występujących między zjawiskami gospodarczymi, natomiast pozwala na to odchylenie względne.

W metodach porównań istotne jest poprawne ustalenie:

- przedmiotu porównań,
- sposobu ujmowania danych objętych zakresem porównań,
- podstawy porównań.

Do porównań należy przyjmować zjawiska wyrażające te same kategorie ekonomiczne, więc jednorodne pod względem ich budowy, zawartości, sposobu pomiaru itp. Niekiedy można zestawiać także zjawiska różnorodne, ale ściśle ze sobą powiązane, np. wynik finansowy netto i przychody ze sprzedaży.

Biorąc pod uwagę sposób ujmowania danych objętych zakresem porównań, należy stwierdzić, że porównywać ze sobą można wielkości cząstkowe i syntetyczne, wyrażone w liczbach bezwzględnych lub względnych. Nie zawsze do porównań można wykorzystać wielkości wyrażone w liczbach bezwzględnych. Niekiedy lepiej jest wyrazić je za pomocą wskaźników, np. nie porównujemy wielkości zysku różnych jednostek gospodarczych, lecz wskaźniki rentowności (Gabrusewicz 2005).

W zależności od przyjętej podstawy porównania można wyróżnić następujące rodzaje porównań:

- **w czasie**, kiedy bazą odniesienia są wielkości rzeczywiste okresów ubiegłych,
- **w przestrzeni**, w których podstawą odniesienia są wielkości innych jednostek gospodarczych lub wielkości średnie w danej branży,
- **z wzorcem**, gdy podstawą porównania są założenia wynikające z szeroko rozumianych wzorców (plan, norma),
- **z innymi wielkościami**, które charakteryzują zjawiska współzależne (Sprawozdania... 2005).

W warunkach gospodarki rynkowej coraz większego znaczenia nabierają porównania w przestrzeni. Rynkowe gospodarowanie jest oparte na idei konkurencji i stąd obserwacja otoczenia podmiotu gospodarczego powinna być w centrum uwagi działań analitycznych.

W zależności od stopnia pogłębienia badania wskaźników, w metodach szczegółowych wyodrębnia się nie tylko metody porównań, ale również **metody analizy przyczynowej**. Analiza przyczynowa jest pogłębionym etapem badania wskaźników ekonomicznych, którego celem jest ustalenie wpływu określonych czynników na powstawanie odchyleń ujawnionych w toku analizy porównawczej. Chodzi tu głównie o:

- określenie czynników oddziałujących na wskaźnik ekonomiczny objęty badaniem,
- obliczenie wielkości wpływu poszczególnych czynników na odchylenia ustalone w wyniku wcześniejszych porównań.

Określenie czynników oddziałujących na kształtowanie się wskaźników ekonomicznych następuje w toku logicznego rozumowania, opartego na obserwacji rzeczywistego przebiegu procesów gospodarczych oraz znajomości ich treści ekonomicznej. W rozumowaniu tym należy zwrócić szczególną uwagę na zależności występujące między zdarzeniami gospodarczymi, a tym samym między wskaźnikami ekonomicznymi, które mogą mieć różny zakres i stopień złożoności.

W miarę pogłębiania analizy wybranych wskaźników można wyróżnić oddziałujące na nie jedynie czynniki podstawowe bądź pochodne będące rozwinięciem czynników podstawowych.

Związki czynników oddziałujących na wskaźniki ekonomiczne mogą przyjmować postać iloczynu, ilorazu, sumy lub różnicy. Zależy to od ich treści ekonomicznej oraz możliwości prezentacji matematycznej. Przykładem koszty własne przedsiębiorstwa turystycznego rozumiane jako iloczyn ilości produkcji i kosztów jednostkowych, koszty jednostkowe zaś – jako iloraz kosztów własnych i produkcji. Określenie wpływu poszczególnych czynników na badane odchylenia wskaźników ekonomicznych prowadzi do przekształcenia odchylenia ogólnego w kilka odchyień cząstkowych, których suma powinna tworzyć odchylenie ogólne.

W zależności od sposobu obliczania wpływu danych czynników na odchylenie ogólne można wyróżnić wiele szczegółowych metod analizy przyczynowej, z których każda cechuje się różną pracochłonnością, przydatnością praktyce i poprawnością matematyczną (Bednarski 2001).

W literaturze przedmiotu znajdujemy podział metod analizy przyczynowej ze względu na:

- 1) kryterium **interpretacji ekonomicznej**, które prowadzi do wyróżnienia metod odchyień:
 - **wywołanych** (metoda kolejnych podstawień, metoda różnicowania, metoda wskaźników dynamiki, metoda „reszty”),
 - przypisanych (m.in. uogólniona i klasyczna metoda proporcjonalnego podziału odchyień, metoda logarytmowania, metoda średnich klasycznych, metoda średniej harmonicznej, metoda średniej arytmetycznej, metoda średniej geometrycznej, metoda współczynnika, metoda funkcyjna),
- 2) kryterium **formuły obliczeniowej**, które prowadzi do wyróżnienia metod:
 - o formule zawierającej odchylenie globalne, niezbędne do znalezienia odchyień cząstkowych,

- umożliwiających obliczenie odchyłeń cząstkowych bez uprzedniego określenia odchylenia globalnego (Bednarski 2001).

Wśród ogółu metod analizy przyczynowej na szczególne wyróżnienie i omówienie zasługują dwie, różniące się od siebie krańcowo odmiennymi cechami (Bednarski 2001).

Pierwsza z nich – **metoda kolejnych podstawień** – polega na analizowaniu czynników tworzących związek przyczynowo-skutkowy i będących w zależności bilansowej, wynikowej lub funkcyjnej. Metodę stosuje się wówczas, gdy czynniki w danym związku dadzą się wyrazić algebraicznie albo za pomocą funkcji matematycznej. Pozwala ona na przykład na ustalenie wpływu jednego lub kilku czynników na efekt końcowy (Sasin 2003). Według Bednarskiego (2001) ten sposób analizy, pomimo iż jest prosty w zastosowaniu praktycznym i mało pracochłonny, prowadzi do niejednoznacznych wyników i nie jest poprawny pod względem matematycznym.

Drugą istotną metodą w analizie przyczynowej, na którą warto zwrócić większą uwagę jest **metoda funkcyjna**. Wskazuje ona jednoznaczne i poprawne pod względem matematycznym odchylenia cząstkowe, jest jednak pracochłonna i skomplikowana obliczeniowo. Polega głównie na ustaleniu wskaźników zmienności poszczególnych czynników, a następnie wykorzystaniu ich do właściwego przeliczenia bazowej wielkości badanego wskaźnika (Bednarski 2001).

Reasumując, należy stwierdzić, że istotna jest zwłaszcza umiejętność swobodnego stosowania metod pomiaru i oceny sytuacji finansowej przedsiębiorstwa turystycznego. Dobór odpowiednich narzędzi badawczych powinien każdorazowo ściśle zależeć od celu analizy i indywidualnych potrzeb informacyjnych. Teoretyczne możliwości wyboru metod oceny są bardzo duże, ponieważ pomimo uznanych już za tradycyjne wprowadza się wciąż nowe, coraz bardziej wyrafinowane. Nie wszystkie jednak mogą być wykorzystane w danym przedsiębiorstwie turystycznym i nie wszystkie spełniają określone oczekiwania konkretnej firmy.

SUMMARY

The methods of the financial analysis used in touristic enterprises

This article presents the methods of financial analysis used in tourism enterprises. The choice of the method of the analysis of financial statements depends on the aim of the analysis and individual information needs. These methods consist of a data gathering

solution, its processing, analysis and the extraction of conclusions. In financial analysis, the data relates to results and the financial situation of the enterprise, which helps explain the causes of its changes.

BIBLIOGRAFIA

1. Bednarski L. (2001): *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*. PWE, Warszawa, s. 18-19.
2. Gabrusewicz W. (2005): *Podstawy analizy finansowej*. PWE, Warszawa, s. 33-41.
3. Leszczyński Z., Skowronek-Mielcarek A. (2004): *Analiza ekonomiczno-finansowa spółki*. PWE, Warszawa, s. 36-54.
4. Sasin W. (2003): *Analiza ekonomiczna firmy*. Wyd. Agen. Wyd. Interfart, Łódź, s. 9, 36.
5. Siemińska E. (2003): *Finansowa kondycja firmy. Metody pomiaru i oceny*. Wyd. Poltext, Warszawa, s. 59.
6. *Sprawozdania finansowe i ich analiza. Analiza finansowa* (2005, Red. B. Micherda. Stow. Księg. w Polsce, Warszawa 2005, s. 28, 144.

DR STANISŁAW BRONOWICKI
Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania
e-mail: Stanislaw.bronowicki@op.pl